

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Göç Hareketlerinde Sosyal Sermaye Etkisi: İzmir ve İstanbul Örneği

Social Capital Effect on the Migration Movements of Syrians: The Case of İzmir and İstanbul

Kübra Aycan Gelekcı¹, Oytun Meçik²

Öz

Bu çalışma sosyal sermayenin göç sürecindeki etkisini incelemektedir. Çalışmada, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin göç sürecinde barınma, iş bulma ve toplumsal uyum gibi konularda sosyal sermayelerinden ne ölçüde yararlandıklarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin göç davranışları ve buna bağlı olarak güven düzeyleri, toplumsal algıları ve işgücü piyasasındaki konumlarına dair bakış açısı geliştirebilmek çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda İzmir ve İstanbul'da yaşayan geçici koruma kapsamındaki 19 Suriyeliyle yapılan derinlemesine görüşmeler; Nvivo 12 programı aracılığıyla analiz edilerek yorumlanmıştır. Bulgular, sosyal sermayenin göç kararından varış noktasındaki gündelik yaşam deneyimlerine kadar her alanda etkili olduğu yönünde olmuştur. Katılımcıların öncü ve potansiyel göçmenlerle olan ilişkileri; yarattıkları bilgi ağı ve etnik destek mekanizmaları, mekân hareketlerindeki önemli belirleyiciler olarak gözlenmiştir. Ayrıca bir sivil toplum kuruluşuna üye olan katılımcıların kamusal alanda daha aktif oldukları gözlenmiştir. Katılımcıların dil bilme düzeyine bağlı olarak daha nitelikli işlerde çalıştıkları gözlenmiştir; çalışma izni ve diploma denkliği problemlerinin engeller yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal sermaye, Göç, Geçici koruma, Güven

Abstract

This study examines the impact of social capital on the migration process through the mobility of refugees. In the study, interviews were conducted and analyzed through the Nvivo 12 program with 19 refugees living in İzmir and İstanbul. The findings show that social capital is effective in every area, from the migration

1 Kübra Aycan Gelekcı (Doktora Öğrencisi), İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. E-posta: gelekciaycann@gmail.com ORCID: 0000-0001-8286-3974

2 Sorumlu Yazar: Oytun Meçik (Doç. Dr.), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Eskişehir, Türkiye. E-posta: oytunm@ogu.edu.tr ORCID: 0000-0002-7409-6266

Atf: Gelekcı, K. A. ve Mecik, O. (2021). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Göç Hareketlerinde Sosyal Sermaye Etkisi: İzmir ve İstanbul Örneği. Journal of Social Policy Conferences, 80, 199-229. <https://doi.org/10.26650/jspc.2021.80.001740>

decision to the daily life experiences at the final destination. Asylum seekers' relations with a pioneering, and potential migrants, information networks, and ethnic support mechanisms significant determinants of space movements. Moreover, asylum seekers who are members of a non-governmental organization are more active and participatory in the public sphere. The refugees work better jobs depending on their language skills; the results revealed that work permit problems and diploma equivalence created obstacles.

Keywords

Social capital, Migration, Temporary protection, Trust

Extended Summary

In light of increasing global migration, social capital is a concept that reflects post-modern society and its actions. It is evident from Europe opening its doors only to a qualified and small number of immigrants, the closed borders all over the world, the people left to die, and the execution of everything the name of rational individualism. Social capital determines the shape of an immigrant's life, a primary gain for immigrants that determines their future.

Transforming social capital into a tool to improve immigrant livelihood is the most prominent function in the migration process, which provides the capacity to reduce the risk for immigrants and potential migrants, especially when government support is insufficient. Immigrants benefit from their networks, made most from links provided by a pioneering migrant, to find employment, shelter, and meet their social needs in the destination country.

During migration, all the factors that shape immigration can turn problematic with the destination country policies and may cause the immigrant to set new routes. In this case, they apply to their established networks in different regions to determine a new destination. In this context, social capital displays a solidarity and cooperation mechanism, creating a relationship based on a network, norms, and trust. Therefore, social capital has a significant influence on the migration process. In this regard, a unique focal point was created by examining the context of education, ethnic origin, class characteristics, trust level, labor force, and civil society. Accordingly, the access of asylum seekers to social capital, how they use it to determine their destination, and whether they use it as a means of subsistence at their destination have been investigated.

Based on the interview form consisting of semi-structured open-ended questions, the interviews with 19 people between the ages of 18–60, and the refugee profile was classified as a university student, graduate, graduate student, high school, and secondary school graduate, and without education.

The results show that refugees used social capital as a means of obtaining information and livelihood both during migration and at the destination. The lack of asylum seeker rights also caused them to resort to individual and ethnic support mechanisms they developed for survival, primarily information obtained through relatives and friends or networks established through non-governmental organization (NGO) memberships. Networks of relatives and friendships have

been decisive in all areas, from the migration decision to life at the destination. Asylum seekers created a support network among themselves for access to public information, employment, and housing opportunities, which resulted in the formation of concentrations in certain areas due to the refugees living close to each other. The refugees in these places form a sub-economy and tend to carry out shopping activities through Syrian shops. Another area where asylum seekers receive support is NGOs: Civil society membership increased asylum seeker access to information and assistance and improved employment opportunities. The ones who are NGO members are more participatory and active.

Asylum seekers generally have low trust in society and the state. They stated that the reasons for the insecurity are the changing political decisions and legal regulations, while societal distrust is due to the political environment and increased racist discourse in the media. Furthermore, the institution they trust most is the family, and as the trust in the family increases, women's participation in social life has also increased. It might be due to the economic burden placed on women regarding migration feminization. Nonetheless, their participation in the public sphere is a significant development.

Because unemployment is a current situation in Turkey, the employment of immigrants becomes even more difficult. Therefore, it is important to be able to prevent them from being pushed into illegal areas, radicalized by concentrating in certain areas, or exposed to exploitation to improve their livelihoods. In this context, the government must prepare additional economic empowerment programs and employment for asylum seekers through local governments and NGOs. It is also useful to ensure that asylum seekers interact with NGOs and solidarity associations established by leading migrants, to produce more projects and support their initiatives. Eliminating the language problem, spreading language courses, and improving methods that solve the diploma equivalence problem are also considered essential solutions. Finally, removing work permits from the employer's will and extending the leave duration to prevent informality is also a meaningful solution.

Geçıcı Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Göç Hareketlerinde Sosyal Sermaye Etkisi: İzmir ve İstanbul Örneği

Sosyal sermaye genel anlamıyla bireylerin kimi tanıdığı sorusuyla ilgilenir. 1916 yılında Hanıfan'ın öğrencilerin okul başarısını açıklamada ailenin ve çevrenin etkisini inceleyen çalışmasında sosyal sermayenin izlerine rastlanır (Hanıfan, 1916). Bununla birlikte sosyal sermayenin bir kavram olarak kullanılışı 1990'lı yıllarda kendini gösterir ve bu yıllardan itibaren birçok düşünür tarafından ele alınarak genel bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevenin oluşmasında en önemli katkıyı sağlayan isimler; Bourdieu, Coleman ve Putnam'dır. Sosyal sermayenin öncü düşünürleri olarak kabul edilen söz konusu isimler, kavrama farklı boyutlardan yaklaşımlarının yanı sıra benzer tanımlamalarda bulunmuşlardır. Bourdieu'da sosyal sermaye; tanışıklık ya da üyelik gibi yollarla oluşturulan ve genellikle bir bireye ya da aileye ait olan, yeri geldiğinde ekonomik sermayeye dönüşebilen potansiyel bir kaynaktır. Buna göre, bireyler kurdukları çeşitli ağlar yoluyla, yani bir gruba üyelikle, kolektif bir bütünün parçası haline gelir ve bu kolektivitenin imkânlarından faydalanırlar. Bu üyelere bir çeşit kredi hakkı tanıyan bir ağ olarak tanımlanırken, buradaki ilişki ise maddi ya da sembolik mübadeleler olarak tanımlanır. Bu mübadelelerin seviyesi ise eyleyici olan bireyin sahip olduğu diğer sermaye türleri olan ekonomik, kültürel ya da sembolik sermayeye bağlı olarak sosyal sermayesinin genişleyip daralması ile ilişkilidir (Bourdieu, 1986). Coleman (1988)'da sosyal sermaye beşerî sermayenin artmasını sağlayan rasyonel bir araçtır. Bu bağlamda, sosyal sermaye insanların bir arada çalışmayı nasıl başarabildiklerini açıklamaktadır. Rekabet etmenin insan çıkarına daha uygun olduğu durumlarda bile, neden iş birliği yapmayı tercih ettiklerinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Ayrıca topluluk duygusunu geliştirerek daha güvende yaşamaya olanak sağlamaktadır. Ona göre yaşlı insanların geceleri sokakta korkmadan yürüebilmesi ve çocukların dışarıya oyun oynamaya gönderilebilmesi topluluk bağları sonucu oluşan ve güvende hissetmemizi sağlayan kontroller sebebiyle gerçekleşmektedir. Putnam (1993) ise sosyal sermayeyi "*bireyler arasındaki bağlantılar, sosyal ağlar ve onlardan kaynaklanan karşılıklılık ve güvenilirlik ile normlar*" olarak tanımlar. Putnam sosyal sermayenin ve bununla ilişkili olarak devlete olan güvenin genişlemesinin kısa vadede göç ve artan etnik çeşitlilik tarafından engellendiğini iddia etmiştir. Ona göre, göç ve etnik çeşitlilik uzun vadede kültürel ve ekonomik gelişme sağlarken, kısa vadede sosyal dayanışma ve sosyal sermayeyi azaltma eğilimi sergilemektedir.

Üç öncü düşünür dışında kavram üzerine çalışan farklı araştırmacılar kavramın geliştirilmesine katkı sağlar. Robison, Schmid ve Siles (2002) kavramın temellerini Adam Smith'in düşünceleri doğrultusunda açıklar. Bu bağlamda sosyal sermaye; bir kişinin başka bir kişi, kişiler ya da kurumlarla girdiği etkileşim ve bunun sonucunda gelişerek başkalarına fayda sağlayan olaylardır. Sosyal sermayeye ilişkin bu farklı açıklamalar çerçevesinde, bireyin sahip olduğu ağların bir sermaye biçimi olarak ele alındığını; sosyal sermaye olarak adlandırılan sermaye türünün norm, ağ ve güven unsurlarına dayalı olarak şekillendiğini söylemek mümkündür.

Sosyal sermaye olarak görülen; bireyin aile yapısı, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri, grup/ kurum üyelikleri ile eğitim ve güven düzeyi, hayatını şekillendirmede ve fırsatlara erişiminde önemli bir paya sahiptir. Bu durum bireyin nerede yaşayacağından, nasıl bir iş yapacağına ya da ne tür bir eğitim alacağına kadar geniş bir yelpazede kendini gösterebilir (Fukuyama, 2001). Dolayısıyla sosyal sermaye, özellikle finansal sermayenin yokluğunda hayatı şekillendiren bir unsur görevi üstlenmektedir. Kavram ayrıca post-modern durum ve eylemlerini yansıtabilen bir özellik sergiler. Özellikle giderek artan küresel göçle birlikte ele alındığında dikkat çekici bir hal alır. Avrupa'nın yalnızca nitelikli ve az sayıda göçmene kapılarını açması, tüm dünyada kapatılan sınırlar, ölmek zorunda bırakılan insanlar ve her şeyin rasyonel bireycilik anlayışıyla yürütülmesi, bu çıkarımın yapılmasına olanak sağlamıştır (BBC, 2015). Sosyal sermayenin içerdiği tüm kaynaklar, bir göçmenin hayatının nasıl şekilleneceğini belirleyebilmektedir. Dolayısıyla sosyal sermayenin, bir göçmen için geleceği tayin etmedeki öncelikli kazançlardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu da kavramı göç çalışmaları içinde önemli bir konuma taşır.

Göç süreci içinde ele alındığında, sosyal sermayenin bir kaynak olarak kullanımı belirgin bir işlev kazanır. Bu işlev, özellikle devlet desteklerinin yetersiz olduğu durumlarda göçmenler ve potansiyel göçmenler için risk ve maliyetleri azaltma kapasitesi sağlar. Göçmenler gittikleri ülkede iş bulma, barınma ve sosyallik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sahip oldukları ağlardan yararlanırlar. Söz konusu ağlar çoğunlukla kendilerinden önce giden; öncü bir göçmenin sağladığı bağlantılardan oluşur. Bu yönüyle sosyal sermayenin sosyal politikalar kapsamında da değerlendirilmesi mümkün hale gelir.

Bazı durumlarda ise göçmenler güvendikleri ağlara rağmen göç yollarını değiştirmek zorunda kalabilir. Göçmenliği şekillendiren tüm unsurlar hedef

ülkedeki istihdam, eğitim ya da barınma gibi sorunları meydana getirebilir; göçmenin yeni rotalar belirlemesine sebep olabilir. Bu durumda göçmen, farklı bölgelerde sahip olduğu ağlara başvurmayı dener. Dolayısıyla ağlar dışında hedef seçimindeki diğer motivasyon faktörleri de göçmen için hedef belirleyici unsurlardır (Rozek, Svoboda, Harackiewicz, Hulleman ve Hyde, 2017). Bu faktörler; iş bulma potansiyeli, eğitim imkânları ya da başka bir ülkeye gitmek için geçiş (transit) gibi sebepler olabilir. Göçmen; bölgedeki barınma, hizmetlere erişim, istihdam olanakları ve eğitime ilişkin bilgiler dahilinde yeni bir varış noktası belirler. Nihayetinde hedefteki varış noktası, göçmenin geçimini iyileştirme umudu ile ilgili ağ, norm ve güvene dayanan bireysel seçimlerle belirlenmiş olmaktadır (Näre, Walsh ve Baldassar, 2017). Dolayısıyla birçok sebepten ötürü yer değiştirmesi mümkün olan bireyin hedef seçimindeki belirleyicilerini anlamak, göç dinamiklerini ve sonuçlarını yönetmek açısından önem taşır. Göçmenlikteki genel etkisine karşın söz konusu belirleyicilerin etkisi; çalışmanın örneklemini oluşturan ve bir savaştan kaçarak Türkiye'ye giriş yapan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli katılımcılar açısından ülkeye giriş yaptıkları andan itibaren olan seçimlerini işaret etmektedir.

Özetle sosyal sermayenin göç süreci içinde belirgin bir etki alanına sahip olduğu ifade edilebilir. Buna ilişkin olarak çalışma kapsamında eğitim, etnik köken, sınıfsal özellikler, güven düzeyi, işgücü ve sivil toplum düzeyinde incelemeler yapılarak belli bir odak noktası yaratılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların sosyal sermayeye erişim imkânları, sosyal sermayeyi varış noktasını belirlemede ne şekilde kullandıkları ve varış noktasında bir geçim aracı olarak kullanıp kullanmadıkları araştırılmıştır.

Yöntem

Sosyal sermaye, insanların zor şartlar altında hayatlarını üretken hale getirmelerine yardımcı olan çeşitli sosyal ilişkiler ve ağ biçimlerini açıklayabilmektedir (Pieterse, 2003: 32). Göçle birlikte ele alındığında sosyal sermaye, göçmenlerin yeni çevrelerinde yaşamlarına yardımcı olan bir araç olarak görülebilir. Göçmen sosyal sermayesi, göçmenlerin gündelik yaşamını etkileyen bir özellik sergiler. Bu açıdan bakıldığında, oldukça geniş bir yelpazesi olan göç ve sosyal sermaye ilişkisi çalışmanın konusunu oluşturan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin deneyimlerini anlamak ve politikalar oluşturabilmek için önemli görülmektedir.

Çalışmanın amacı geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin göç yolları ve yerleşim mekanizmalarının sosyal sermayeleriyle ilişkisini araştırmaktır. Bu bağlamda katılımcıların mevcut ikamet yerlerine ve geçim kaynaklarına erişirken sosyal sermayeyi ne ölçüde kullandıkları ve hedef seçiminin dinamikleri araştırılmaktadır. Çalışmanın önemi, katılımcıların sosyal sermayeleri çerçevesinde güven düzeyleri, toplumsal algıları ve işgücü piyasasındaki durumları itibarıyla göç sürecindeki ve göçten sonraki yer değiştirme belirleyicilerinin ortaya konulması olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ekonomik ve sosyal yapıya dair uyum çalışmaları için rehber niteliği taşıması hedeflenmiştir. Çalışmanın; kitlesel göçle birlikte oluşan yeni toplum düzeninde, ilgili çalışmalara yönelik bilgi üretebilmesi ve bir temel oluşturması öngörülmektedir. Ayrıca çalışma geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin göç deneyimlerini, sosyal ağlarda güvene dayalı ilişkiler üzerinden açıklayan ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır.

Çalışma kapsamında geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerle görüşülmüş olmasının temel sebebi; söz konusu grubun istisnai hukuki statüleriyle ilişkilidir. Geçici koruma kapsamında çalışma izni alabiliyor olmalarına rağmen, bu iznin belirli sürelerle tabi ve işveren iradesinde olması sebebiyle; enformel alanlarda yoğunlaşmaları ve bu nedenlerle sosyal sermayelerinden yoğun bir şekilde faydalanıyor oldukları varsayımıdır. Ayrıca Suriye coğrafyasında sönükleşen yaşamın, Türkiye’de yeni umutlarla yeniden inşası ve mevcut yaşama eklenmesi titiz politikaları gerektireceğinden, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin durumunu anlamak ve yorumlayabilmek gerekli görülmüştür.

Çalışmadaki sınırlılıklardan ilki, görüşmelerin İstanbul ve İzmir olmak üzere iki büyükşehirde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Şehirlerin sayısı ve kapsamı, fiziki olanaklar ve zaman kısıtı sebebiyle indirgenmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte bu şehirler, Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu ve Suriye sınırından uzak şehirler olmaları gözetilerek belirlenmiştir. Şehirlerin Suriye sınırından uzak olacak şekilde seçilmesinin sebebi geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sınıra yakın şehirlere; mesafe, maliyet ya da geri dönüş kolaylığı gibi saiklerle göç etmiş olabilecekleri ve bu durumun sosyal sermayeye yönelik bir araştırma için yeterli cevapları vermeyeceği düşüncesidir. Bir diğer ifadeyle göç eden kişiler, uzak şehirlere gitmenin getireceği maddi ve manevi maliyetler sebebiyle sınıra yakın şehirlere yerleşmiş olabilir ve bu durum kişiler arası bağları araştıran bir sosyal sermaye çalışmasında araştırma sorusuna cevap

vermeyebilir. Elbette mümkün olan en çok sayıda şehrin dahil edilmesiyle yapılacak daha kapsamlı bir araştırma en doğru bulgulara ulaşmaya olanak tanıyacaktır. Dolayısıyla bu çalışma daha geniş bir araştırmanın projeksiyonu niteliğinde görülebilir. Nitekim çalışmada şehir ya da ülke değiştirenlerin kararlarında güven unsuru anlaşılmaq istenmiş; farklı çalışmalar için bir gösterge olarak kullanılabilceğı düşünölmüştür. Yerel halkın görüşleri çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Halkın hem kamusal hem özel alanda Suriyelilere karşı bakış açısının büyük bir önem taşıdığı açık olmasına rağmen, bu konu süre ve kaynak kısıtı sebepleriyle çalışmanın amaç ve kapsamı dışında tutulmuştur. Bir diğerk sınırlılık ise katılımcı sayısı ve zaman konusunda ortaya çıkmıştır. Katılımcıların hassas ve travmatik süreçlerden geçmiş olmaları sebebiyle yapılan mülakatlar yavaş ilerletilmiş, uzun bir süreyi gerektirmiş ve çoğuk katılımcıyla birden fazla görüşme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak; yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulara dayanan, yüz yüze derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat soruları *Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Kurulu* onayı alınarak, etik ilkeler kapsamında hazırlanmıştır. Sorulara ek olarak görüşmeler boyunca katımlı gözlemler yapılmış ve görüşmecilerin çevreleri ve kültürlerine ilişkin notlar alınarak bulgular desteklenmiştir. Araştırmada başvuru olan açık uçlu soru yöntemi “evet” ya da “hayır” gibi doğrudan cevap gerektirmeyen özellikte olduklarından daha geniş bir bilgi yelpazesi edinilmesi sağlanmıştır.

Araştırma örnekleminin cinsiyet, yaş ve coğrafi olarak belirli bir noktada kümelenme göstermemesine gayret edilmiştir. Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla, kartopu yöntemi ile ya da rastgele bir şekilde katılımcılara ulaşılmıştır. Kartopu yöntemi referans aracılığıyla diğerk katılımcılara ulaşma imkânı sunduğundan, referans sayesinde, birçok Suriyelide bulunan Suriye istihbarat birimi *El Muhaberat* korkusuna karşı güvenleri kazanılmıştır. Çoğuk Suriyelide, *El Muhaberat*'ın ülke dışına çıkan Suriyelileri tespit ederek kaçırdığı ya da işkence ettiğine dair korkular söz konusudur. Bu nedenle görüşmelerin yavaş ilerletilmesi, görüşmeci tarafından akademik çalışma yapıldığına dair bilgilerin verilmesi ve güven hissini sağlayabilmek en önemli gereklilik olmuştur.

Rastgele görüşölen katılımcılar ise mahallelerde dolaşarak tanışılan Suriyelilerden oluşmaktadır. Ancak onlara ulaşmaq için de genellikle

mahalledeki bir yerliyle tanışılmış ve onun güveni kazanıldıktan sonra tanıştığı katılımcıyla iletişime geçilmiştir. Doğrudan katılımcıya ulaşmak çoğu zaman mümkün olmamıştır ya hiç konuşmak istememiş ya da araştırmacıya güvenememişlerdir. Buna rağmen mahallelerde dolaşmak, yerel işyerlerine de erişim sağladığından, özellikle kayıt dışı olanlara ulaşabilmeyi mümkün hale getirmiştir. Görüşmelerde, üç ayrı zincir halinde; birinci zincir 5 kişi, ikinci zincir 4 kişi ve üçüncü zincir 3 kişi olmak üzere toplamda 12 kişiyle kartopu yöntemiyle; 7 kişiyle ise rastgele yöntemle görüşme sağlanmıştır. Görüşmeler katılımcı ifadeleri tekrar etmeye başladığı için 19 kişide sonlandırılmıştır.

Görüşmeler İzmir’de bir sivil toplum kuruluşu binasında ve Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu Limontepe semtinde, İstanbul’da ise yine bir sivil toplum kuruluşu binasında ve Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu Esenyurt semtinde gerçekleştirilmiştir. Semtlerde yapılan görüşmeler katılımcıların evlerinde ya da işyerlerinde yapılmıştır.

Görüşmeler Türkçe ve Arapça olmak üzere iki dilde yapılmıştır. Arapça yapılan görüşmeler bir tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kaydı ve notlar alınarak yapılmıştır. Görüşme süreleri 25 dakika ile 90 dakika arasında değişim göstermiştir. Bazı görüşmelerde isteksiz ve sorulara verilen tutarsız cevaplar nedeniyle katılımcıdan bilgi alınamayacağı düşünüldüğünden, görüşmeler erken sonlandırılmıştır. Tüm görüşmeler boyunca, katılımcıların içinde buldukları hassas ve travmatik süreç göz önünde bulundurularak, yaşanan savaşa dair doğrudan bir soru sorulmamasına dikkat edilmiştir. Sorular katılımcıların konuşmasını sağlayacak ve görüşmenin akışına uygun olacak bir şekilde, sıraya uyma gerekliliği gözetilmeden sorulmuştur. Sorular esnasında, katılımcıları sorguya çekiliyormuş hissinden uzak tutmak için, yaşadıkları süreci merak eden, anlamak ve dinlemek isteyen pozisyonda kalmaya gayret edilmiştir.

Çalışma yorumlamacı-sosyal yapılandırmacı bir felsefeye dayanmakta ve temel bir nitel analiz çalışması olarak incelenmektedir. Nitel araştırma sosyal olaylarla ilgili derinlemesine incelemeler yapmayı sağlayan bir araştırma yöntemidir (Merriam, 2015). Bu çalışmada nitel bir desen kullanılmasının başlıca sebebi, konunun bağlamındaki anlama odaklanmak ve öznesi olan insanlar aracılığıyla, yorum ve açıklamaya dayalı tümevarımsal bir bilgiye ulaşabilme amacıdır.

Analiz aşamasında, verilerde tema ve örüntüler oluşturmaya odaklanan tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda tüm görüşmeler öncelikle bilgisayar ortamında tarih sıralamasına göre düzenlenmiştir. NVivo 12 nitel analiz programı aracılığıyla kodlamalar yapılmış, temalar ve sınıflandırmalar belirlenerek yorumlanmıştır. Çalışma 9 tema ve bu temaların altındaki 25 koddan oluşmaktadır.

Nitel araştırmaların nesnel bir doğruluğa ulaşabilmesinin kesin olmaması fakat buna rağmen yapılan araştırmanın güvenilirliğinin çeşitli yollarla artırılabilceği bilinmektedir. Literatürde buna dair çeşitli stratejiler önerilmiş ve genellikle belirli maddeler etrafında fikir birliği oluşmuştur. Araştırmacılar bu çalışmayı hazırlarken söz konusu stratejilerden faydalanmıştır. Bunlardan ilki üçgenleme (Denzin, 1978) ya da üçgenleme analistleri (Patton, 2002) olarak tanımlanan yöntemdir.

Üçgenleme yönteminde veriler farklı kişiler tarafından analiz edilerek bulgular karşılaştırılmaktadır. Bu öneriye uygun olarak, makalenin yazarları ve bir bağımsız araştırmacı araştırma verilerini analiz ederek kontrolünü sağlamıştır. Çalışmanın iç geçerliği için ise analiz sonuçları üyelerle paylaşılmış ve geri bildirimde bulunmaları istenmiştir. Katılımcı doğrulaması olarak bilinen bu yöntem araştırmacının yanlış yorumlama olasılığının önüne geçmeyi hedeflemektedir (Maxwell, 2005).

Bulgular

Analiz bulguları üç ana bölümde sunulmaktadır. Birinci bölümde sosyal sermayenin göç kararındaki etkileri tanıdık ilişkileri ve varış noktasındaki duruma etkileri; ikinci bölümde sosyal sermayenin varış noktasındaki uyum sürecinde etkisi etnik sınıf çatışması, eğitim ve güven düzeylerine etkileri; üçüncü bölümde ise sosyal sermayenin bir kaynak olarak kullanımı işgücüne katılım ve sivil toplum üyeliklerine etkileri ele alınarak incelenmiştir. Bulgulara, katılımcı konuşmaların analiz edilmesiyle ulaşılmış ve metin içinde konuşmalara yer verilmemiştir.

Etik Kurul Onayı alınan saha araştırması kapsamında Kasım 2019 ve Mart 2020 tarihleri arasında 25 geçici koruma kapsamındaki Suriyeliyle görüşülmüş, ancak bazı katılımcıların tutarsız ve geçiştirici cevapları nedeniyle analize 19 kişi dahil edilmiştir.

Tablo 1’de gösterildiği üzere bu kişilerden 10’u kadın, 9’u ise erkektir. Ayrıca katılımcıların 10’u üniversite öğrencisi ya da mezunu iken 9’u hiç eğitim almamış, lise ya da ortaokul mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcılardan 11’i buldukları şehirde 5 yıldan uzun süredir, 8’i ise 5 yıl ya da altında bir süredir ikamet etmektedir.

Tablo 1

Katılımcı Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek (Asıl/ Türkiye’de)	Şehirde Bulunulan Süre
K1	Erkek	23	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	6 yıl
K2	Erkek	21	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	7 yıl
K3	Kadın	18	Ortaokul Mezunu	İşsiz	6yıl
K4	Erkek	32	Ortaokul Mezunu	Matbaacı/ Sucu	7 yıl
K5	Erkek	24	Üniversite Terk	Öğrenci/ Oto-yıkamacı	2 yıl
K6	Kadın	53	Üniversite Mezunu	Resim Öğretmeni/ Tercüman	4 yıl
K7	Kadın	58	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı	6 yıl
K8	Erkek	21	Ortaokul Mezunu	Serbest Meslek/ Lastikçi	5 yıl
K9	Erkek	50	Üniversite Mezunu	Öğretmen/ Bakkalçı	5 yıl
K10	Kadın	30	Üniversite Mezunu	Avukat/ Ofis Çalışanı	7 yıl
K11	Erkek	48	Üniversite Mezunu	İş İnsanı	7 yıl
K12	Erkek	33	Lise Mezunu	Serbest Meslek/ Oto- yıkamacı	6 yıl
K13	Erkek	30	Okula Gitmemiş	Lastikçi	6 yıl
K14	Kadın	45	Lise Mezunu	Ev Hanımı/ Kuaför	4 yıl
K15	Kadın	48	Yüksek Lisans Öğrencisi	İlahiyat Öğretmeni/ Tercüman	8 yıl
K16	Kadın	23	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	6 yıl
K17	Kadın	50	Üniversite Mezunu	Fizik Öğretmeni/ Terzi	5 yıl
K18	Kadın	60	Üniversite Mezunu	Öğretmen/ İşsiz	4 yıl
K19	Kadın	36	Lise Mezunu	Ev Hanımı	5 yıl

Göç Kararı ve Sosyal Sermayenin Göç Kararı Üzerindeki Etkisi

Göç literatürüne bakıldığında göç kararında; çıkış sebebi, sınıfsal durum ve hedefteki koşullar belirleyici olmaktadır. Bu kararın siyasi ya da ekonomik sebeplerden alınması hedef ülkenin kabulünde ilk ve en önemli basamaktır. Çoğunlukla ekonomik sebeplerle yapılan ve gönüllü göç olarak adlandırılan göçte sınıfsal durum belirleyici olmaktadır. Burada göçmenin eğitim durumu, bildiği diller ve yetenekleri önem kazanmaktadır. Dolayısıyla göçmenin hedef ülkeye kabulünde girişimci ya da profesyonel meslek sahibi olması ile niteliksiz işgücü olması arasında bir ayrım gözlenmektedir (Yılmaz, 2008). Bu kategoride yer alan göçmenler isteğe bağlı bir göç hareketi içindedirler.

Öte yandan zorunlu göç olarak adlandırılan ve mülteci, sığınmacı ya da Türkiye örneğinde görüldüğü üzere geçici koruma statüsü verilen göçmenler için durum farklıdır. Bu grupta yer alanların göç kararları genellikle zulüm görme korkusu ya da savaşı içermektedir. Bu kişiler yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Zorunlu göçe dâhil olan sığınmacı ya da mültecilerin hukuki bir statü alabilmesi zor, haklara erişimleri kısıtlıdır. Ülkeye girişlerinden çıkışlarına kadar, her süreç kontrol altında ve hedefteki ülkenin politikalarına göre belirlenmektedir (Castles ve Miller, 2008: 144-154).

Sığınmacı olmak en temel anlamıyla, zor koşullar altında hayatta kaldığı ülkesini yeni bir yaşam arayışıyla terk ederek uluslararası koruma talep etmektir. Sığınmacılar bu talepleri karşılandığında mülteci statüsü alarak çeşitli haklara sahip olurlar. Ancak mültecilik statüsü verilmesi uygun bulunmadığında ülkeden sınır dışı edilmektedirler. Göçmenler, mülteci statüsü aldığında artık zorla geri gönderilemezler. Verilen karar doğrultusunda, geri gönderilmeme ilkesi uygulanır ya da ülkelerini terk etmelerine sebep olan durumlar ortadan kalktığında geri gönderilirler.

Türkiye'nin Cenevre Anlaşması kapsamında “coğrafi çekince” maddesi ile doğudan gelen bireylere mülteci statüsü vermemesi ise çalışmaya konu olan geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için özel bir durum yaratmaktadır. Geçici koruma için düzenlenen 2012 tarihli “*Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında Suriye’den gelenlerin “geçici koruma” altına alındıkları belirtilmiştir (ORSAM, 2015). 2014 yılında kabul edilen “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile de Suriye iç savaşı sebebiyle Türkiye’ye gelenler “*ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar*” olarak tanınarak (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü, 2017) yaygın bir şekilde “şartlı mülteci” ya da “geçici koruma” kavramları ile ele alınmaya başlanmıştır. Suriye’den gelenler geçici koruma altında oldukları zaman boyunca süreli çalışma iznine tabidirler. Bir diğer ifadeyle, çalışma izni belirli zaman aralıkları için geçerli olacak şekilde verilerek, süresi dolduğunda tekrar başvuru yapılmasını gerektirmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye için göçün ve göçmenliğin anlamının değiştiği söylenebilir. Günümüz şartlarında böylesi bir göçün açık kapı politikası ile

kabul şartlarından bağımsız şekilde ve kitlesel olarak gerçekleşmiş olması, emsalsiz bir durum yaratmaktadır. Burada göçün sürekliliği, mekânsal hareketliliği ve meydana getirdiği durumlar tartışmalıdır. Açık kapı politikasıyla milyonlarca insana ev sahipliği yapılan bir sürecin iyi yönetilmesi ve uygun politikalar geliştirilmesi ülkenin ve insanların geleceği için önemlidir. Dolayısıyla göç hacmi, sürekliliği, göçmen niteliği gibi dinamiklerin anlaşılması gerekmektedir. Göçmen sosyal sermayesini anlamak bu gerekliliğin önemli bir basamağı olarak görülebilir. Göç ve sosyal sermaye arasındaki ilişki, göç hareketlerinde belirleyici olduğu gibi, yerleşim ve uyum konusunda da ön plana çıkmaktadır.

Sosyal sermaye dayanışma ve karşılıklılık mekanizmaları oluşturarak çeşitli ağlar yaratma niteliğine sahiptir. Bu da onu göç etme kararından gidilecek ülkeye ve yaşanacak şehre kadar etki alanı genişleyen, ayırıcı işleve sahip bir kavrama dönüştürmektedir. Bir diğer ifadeyle potansiyel göçmenin nihai kararı, sosyal sermayenin etkisi altında belirginlik kazanmaktadır.

Arkadaş, akraba ya da ortak bir topluluğa üye olmak, kaynak ülkeden çıkış konusunda son derece etkilidir. Bu gruplar arasında sağlanacak bilgi akışı ve denetim mekanizmaları, göçün nasıl ve nereye doğru gerçekleşeceğini şekillendirir. Çeşitli çalışmalarla desteklendiği üzere, göç akımlarını artıran en büyük etmenlerden biri, göçmenlerin hanehalkı ya da topluluk bağları yoluyla sosyal sermaye kazanmaları ve onu aktarmaları olmuştur (Garip, 2008; Davis, Stecklov ve Winters, 2002). Buna örneklerden biri Faist (2003)'in aktardığı, Engelbrektsson'ın 1978 yılında Konya Alihan ve Yeniköy üzerine yaptığı araştırmadır. Göç oranlarının ve göçmen profillerinin incelendiği iki köyde, ilkinde neredeyse tüm hanehalklarının göç ettiği görülürken, ikincisinde birçok akraba grubu içerisinde yalnızca bir gruptan göç edildiği tespit edilmiştir. Veriler incelendiğinde, ilk köyün verimsiz arazileriyle görece daha fakir olduğu ve ilk öncü göçmeni takiben köyün çoğunluğunun onu izlediği anlaşılmıştır. İlk köydeki güçlü akrabalık bağları ve ortak soy inancına olan bağlılık, yüksek bir dayanışma ve karşılıklılık beklentisi oluşmasına sebep olmuş, bu da göç etme kararını doğurmuştur. Ayrıca bu dayanışma ve karşılıklılık göç ettikten sonraki hayat kurma çabalarında destekleyici niteliktedir. İkinci köyde ise gruplar arası etkileşim daha kısıtlıdır ve kişiler çoğunlukla kendi akraba gruplarını desteklemeye eğilimlidir. Bu da güven ve karşılıklılığı azaltmış, göçü teşvik etmemiştir.

Örnekten de anlaşılacağı üzere akraba, aile ya da ortak topluluk üyelerini kapsayan bir tanıdığa sahip olma durumu potansiyel göçmenin varış noktası belirleme kararını ve sonraki eylemlerini etkilemektedir.

Göç sürecinde ülkeden çıkış, göç kararını takiben eğer fırsat bulduysa nakit toplama eyleminin ardından gerçekleşmektedir. Birçok göçmen satılacak mallarını nakde çevirip o şekilde göç etmeye çalışsa da bu her zaman mümkün olmayabilmektedir. Buldukları bölgenin koşullarına bağlı olarak, satış için uygun zaman bulunamayabilir ya da mallar değerinin çok altında fiyatlara satılabilir (Faist, 2000). Nitekim göç kararı verildikten sonra ilk gerçekleşen eylem, satılabilecek her şeyin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde nakde çevrilebilmesidir. Katılımcılardan 5'i Suriye'den çıkmadan önce mallarını değerinin altında fiyatlara olsa da satabildiğini belirtirken 14 katılımcı ülkeden acilen çıkmaları gerektiğini ve bu eylemi gerçekleştiremediğini belirtmiştir.

Ülkeden çıktıktan sonraki süreç de birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Hedefteki koşullar çoğu zaman göçmen için uygun olmayabilmekte ve göçün birkaç bölgeyi içermesiyle sonuçlanabilmektedir.

Yer Değiştirmede Tanıdık Etkisi

Göçmenler bazen ilk gittikleri ülkede kalmayabilirler. Bu mekânsal hareketlilik, göç süreci içinde sıklıkla meydana gelen bir durumdur. Temellerinde istihdam olanaklarından insan haklarına kadar uzanan birtakım sebepler yatmaktadır. Dolayısıyla göçmenlerin göç sürecinde birden fazla rota izlemesi sosyal sermayeye ilişkin bir durumu açığa çıkarmaktadır. Hemşehrilik ya da akrabalık bağları ve sınıfsal özellikler bu rotaları belirlemede etkili unsurlardır.

Çalışma kapsamında söz konusu durum iki grupta yoğunlaşmıştır. Katılımcıların göç süreçleri sorulduğunda ilk olarak Mısır ya da Lübnan gibi bir ülkeye giderek ardından Türkiye'ye geldikleri ya da direkt Türkiye'ye gelerek ülke içinde birden fazla şehir değiştirdikleri gözlenmiştir. Özellikle Suriye göçünde görüldüğü üzere; hukuki düzenlemeler ile Avrupa'da kapanan sınırların ardından gidebilecekleri az sayıda ülke kalan Suriyeliler için göç kararında sosyal sermaye ilk başvuru kaynağı olabilmektedir. Faist (2003)'in belirttiği gibi "*göçmenler, göçün yöneldiği ülkelerde iş, barınma ve kendilerine uygun kültürel ortamı bulmak için bağlara ihtiyaç duyarlar.*" İster başka bir

ülkeye gitmiş olsun, isterse de direkt Türkiye'ye gelmiş olsun, tüm Suriyeliler için bu bağlar önem taşımaktadır.

Katılımcılar arasında Suriye'den çıktıktan sonra ilk olarak başka bir ülkeye giden ve ardından İstanbul'a gelen 4 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 3'ü kente daha önceden yerleşen bir tanıdıklarının yanına gelmişlerdir. Bu kişiler, buldukları ülkede sosyal ya da ekonomik sorunlarla karşılaştıklarını ve daha iyi bir yaşam umuduyla İstanbul'daki tanıdıklarının yanına geldiklerini ifade etmişlerdir. İstanbul'a geldikten sonra ise bir süre tanıdıklarının evlerinde ikamet etmişlerdir.

Suriye'den çıktıktan sonra ilk hedef olarak Türkiye'ye gelen katılımcılarda ise açık kapı politikası çekici bir faktör olarak gözlenmiştir. Bu aşamadan sonra ise sahip olunan ağlar ön plana çıkmıştır. Katılımcılardan 11'i açık kapı sebebiyle Urfa, Antep ya da Hatay'dan giriş yaparak, ekonomik ve sosyal iyileşme veya başka bir ülkeye geçiş amaçlarıyla İstanbul ve İzmir'e yerleşmişlerdir. Bu kişiler giriş yaptıkları şehirlerde kalmak istemelerine rağmen işsizlik, düşük ücretle çalıştırılma, emek sömürüsü ya da toplumsal baskı gibi sebeplerden ötürü tanıdıklarının olduğu şehirlere yönelmişlerdir.

Türkiye içinde yer değiştirerek sonunda İstanbul'da yaşamaya başlayan 6 katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcılardan 4'ü İstanbul'daki bir tanıdıklarının yanına gelmiştir. Katılımcılar bazen kimseyi tanımamalarına rağmen, İstanbul'un büyükşehir olma özelliğinden dolayı iş imkânı bulabilecekleri umuduyla ya da başka bir ülkeye geçiş amacıyla, giriş yaptıkları şehirleri terk etmişlerdir. Örneğin katılımcılardan biri İstanbul'da kimseyi tanımadığı halde iş bulabilme umuduyla kente geldiğini belirtmiştir. Geçiş amaçlı yapılan göçte ise AB'nin sığınma başvurularını çoğunlukla kabul etmemesi, başvuru sahiplerinin Türkiye'de yaşamaya devam etmesiyle sonuçlanmıştır. Katılımcılardan biri, iki çocuğu ve bir torunuyla birlikte, diğer aile üyeleriyle bir araya gelebilmek adına, Avrupa'ya gidebilmek için uzun yıllardır Türkiye'de beklediklerini belirtmiştir.

Bir diğer katılımcı, başka bir ülkeye geçiş amaçlı geldiği İstanbul'da dini sebeplerden ötürü kalmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Suriye ve Türkiye'de yaşayan nüfusun çoğunluğunun Müslüman olmasının, Avrupa'ya gitmek isteyen Suriyeliler için Türkiye'yi çekici kıldığı gözlenmiştir.

İzmir’de yaşayan katılımcılar arasında ise ilk önce farklı bir ülkeye gidip ardından İzmir’e yerleşen biri bulunmamaktadır. Bu durumun İzmir’in bir geçiş noktası olarak görülmesiyle yakından ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Katılımcılar İzmir’e çoğunlukla hedefteki asıl ülkeye gidene kadar yanlarında kalabilecekleri bir tanıdık olduğu için gitmişlerdir. İzmir’in bir geçiş şehri olarak kullanılmak istenmesine rağmen, çeşitli sebeplerle hedefteki ülkeye gidemeyen katılımcılar, İzmir’de kalarak burada bir yaşam kurmuşlardır.

Katılımcılar arasında İzmir’e yerleşen 5 kişinin tamamı tanıdıklarının yanına gelmiştir. Bu kişiler kendilerinden önce İzmir’e yerleşerek hayatlarını kuran öncü göçmenleri takip etmiş ve onların yaşamlarına eklenmiştir. Gelenler bir kere şehre yerleştikten sonra, kendileri de potansiyel göçmenler için öncü konumuna geçmişlerdir. Bu durum Bankston (2014: 140)’da ifade edilen “sosyal ağlar, bireylere yeni coğrafi mecralara yönelik kanal açtığında, onları aynı zamanda yeni mesleki mecralara da yöneltir. Burada, önderler mesleki fırsatları yakalamak amaçlı hareket ederken, ağlarındaki bağlantılar, onları lokasyon ve çalışma yerlerini belirlerken izlerler” ifadesini doğrulamaktadır. Bu önermedeki gibi, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin kitlesel bir göç akımı başlattıkları ve bunu 2011 yılından itibaren dalgalanmalar şeklinde devam ettiriyor oldukları göz önünde bulundurulduğunda, göç yönünde sosyal sermayenin belirleyiciliği öne çıkmaktadır.

Varış Noktasındaki Durum

Suriyeli göçünde en önemli belirleyicilerden birinin literatürle de bağlantılı olarak, bir tanıdığa sahip olma durumu/ağlar olduğu görülmektedir (Tilly, 1990; Massey ve Zenteno, 1999; Fernandez-Kelly, 1995; Fordham, 1996; Faist, 2003; Garip, 2008). Bunun yanında ortak bazı sebepler İstanbul ya da İzmir’e gelmek için çekici faktörler oluşturmuştur. Bir tanıdığı olsun ya da olmasın bir şekilde İstanbul ve İzmir’e gelme kararı eğitim, başka bir ülkeye geçiş (transit), iş olanağı ve güvenlik konuları etrafında verilmiştir.

Göçmenler buldukları şehirlere geldikten sonra kendi düzenlerini kurana kadar bir süre tanıdıkları bir öncü göçmenin yanında ikamet etmişlerdir. Katılımcılardan 12’si göçten sonra bir süre tanıdıkları birinin yanında kaldıklarını; bu katılımcılardan 11’i ise bir süre sonra tanıdıkları kişinin yardımıyla aynı mahallede bir ev tuttıklarını belirtmiştir.

Tanıdıkları biri sayesinde ev bulan katılımcıların genellikle üniversite mezunu kişiler oldukları ve eğitim seviyesi azaldıkça bu oranın düştüğü gözlenmiştir. Tanıdık sayesinde veya tanıdık yanında ev kiralayan 11 kişiden 7'si üniversite mezunlarından oluşmaktadır.

Sosyal Sermayenin Uyum Sürecindeki Etkisi

Sosyal sermaye, uyum politikaları oluşturulurken dikkate alınması gereken kaynaklardan biridir. Çünkü bir tür yerel sermaye statüsündedir ve transferi zordur. Sosyal sermayenin yerel sermaye olarak özelliği, bireyin bulunduğu kaynak ülkenin politika ve uygulamaları doğrultusunda ağ ve nitelik kazanabilmesiyle ilgilidir (Faist, 2003: 37). Bu yüzden de evrensel olmayan ve her ülkede tanınmayabilecek kazanımların bir başka ülkeye aktarımı zorlaşır. Hedef ülkenin politikaları ve kurumlarının işleyişi, halkla kurulan iletişimin durumu gibi etkiler, sosyal sermayenin göç süreci içindeki aktarımını belirlemede önemli hale gelir. Bu çerçevede etnik kökene ilişkin tecrübeler, eğitim durumları, güven düzeyleri ve dil becerileri ön plana çıkmaktadır.

Eğitimin sosyal sermaye ile olan ilişkisi, dezavantajlı grupların da dezavantajlısı konumunda olabilen göçmen grupları arasında, farklı yapısal dinamikleri sebebiyle, ayrı bir incelemeyi gerektirir. Göçmen grupları içinde diğer topluluklarda olduğu gibi, sosyal sınıf etkisi ve dolayısıyla beşerî ve ekonomik sermayenin önemi birincil sırada olmakla birlikte bazı durumlarda düşük gelir grubuna mensup ailelerde eğitim başarısı oranının çok yüksek olduğu görülür. Dolayısıyla etnik grup yapısı, eğitim başarısını açıklamada sosyal sınıf kadar belirleyici bir özelliğe sahiptir.

Eğitim, Etnik Köken ve Sınıf Temelli Sorunlar

Zhou ve Bankston (1998) Amerika'daki Vietnamlı göçmenler üzerine yapılan araştırmada en önemli etkinin ailenin sosyal sınıfı olduğunu belirtmiştir. Sosyal sınıf, ailenin ekonomik ve beşerî sermayeyi kullanarak farklı sermaye türleri yaratmasına imkân sağlar. Bu da yüksek statülü ailelerin çocuklarını daha iyi okullara göndermesi ve beşerî sermayelerini arttırmalarını sağlamaktadır. İlgili çalışma yüksek ekonomik ve sosyal statüsü olmayan ailelerde ise etnik destek mekanizmasının eğitimde olumlu sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Etnik değerler, grup dayanışmasını artırarak sosyal bir bütünleşme sağlar ve bu sayede düşük gelirli ailelerin çocukları ailenin beklenti, inanç ve bağları

gibi sebeplerle eğitimde başarı sağlayabilir. Teachman vd. (1997) de okuldan ayrılma olasılıklarında ekonomik ya da beşerî sermayenin en önemli belirleyiciler olduğu, ancak düşük gelirli bazı gruplar içinde sosyal sermayenin de önemli bir etkiye sahip olabileceğini vurgular.

Eğitim, etnik köken ve sınıf temelli örnekler her zaman, her durum için geçerli değildir. Asyalıların başarılı sonuçlarının aksine siyahilerin eğitim başarısında beyazlardan daha düşük oranlarda olduğu gözlenmiştir (Portes ve MacLeod, 1996). Siyahilerle birlikte İspanyol ya da Kızılderili çocukların da eğitimde düşük başarı sergiledikleri görülmüştür (Coleman vd., 1966; Glazer ve Moynihan, 1970). Coleman vd. (1966), eğitimde başarılı olamayan bu grupların kültürel beceri eksikliği, ev ortamındaki iletişim, aile bağları, ebeveyn sosyal ve beşerî sermayesinin eksikliğinden kaynaklı olabileceğini iddia eder. Fakat bu iddianın geçerli olmadığı kanıtlanmıştır. Özellikle anne-çocuk ilişkisini vurgulayan Coleman'ın aksine Asyalılarda yakın ebeveyn-çocuk ilişkisinin olmadığı görülmüştür (Bankston ve Zhou, 2006: 310).

Asya kökenli göçmenlerin eğitime çok önem veren topluluklar olmasının yoğun çalışma, disiplin ve saygı gibi nosyonlara sahip Konfüçyüsçülük geleneğinden gelmeleriyle ilişkili olduğu, akran ilişkileri ve değerlerin daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Nitekim etnik kökenin ve bununla ilgili olarak şekillenen sosyal sermayenin eğitim başarısında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Zhou ve Kim, 2006). Dolayısıyla siyahilerin ya da İspanyolların düşük eğitim başarılarının aile içindeki eksiklikten değil, ekonomik yetersizlik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve dışlanma gibi durumlara maruz kalmalarıyla şekillenen; inanç, değer ve beklentileriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Örneklerden anlaşılacağı üzere, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve dışlanma gibi durumlar, göçmenlerin kişisel bilgi ve beceri gelişimlerinin büyük oranda engellenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Çalışma kapsamında görüşülen Suriyelilerin konuya ilişkin olarak etnik köken, eğitim ve istihdamla ilgili çeşitli problemler yaşadığı görülmüştür. Katılımcılardan biri gittiği lisede Suriyeli olduğu için bazı akranları tarafından dışlandığını belirtirken; çoğu katılımcı Suriyeli oldukları için daha düşük ücretlerle çalıştırıldıklarını belirtmiştir. Katılımcılardan biri yaşadıkları durumu *“İnsanların kötü gözle bakması çok kötü. Kimse başına gelmeden anlayamaz. Mesleğim gitti. Okuduğum okul gitti. Resim yaptım, terzilik yaptım, hamur işi yaptım. Valla her şeyi deniyorum yaşamak için. Ben fizik, kimya öğretmeniydim ama şimdi hiçbir şeyim”* sözleriyle ifade etmiştir.

Ayrımcı tavırlara maruz kalmak ve ekonomik problemler kişilerin eğitim hayatlarını etkilerken toplumdaki soyutlanarak radikalleşmelerine sebep olabilir. Zorluklarla mücadele etmek zorunda kalan göçmenler eğitime dönemeyebilir ya da hiç başlamayabilirler. Dolayısıyla ırkçılık, yabancı düşmanlığı, düşük ücretlerle çalıştırılma gibi göçmene karşı uygulanan olumsuzluklar uzun vadede ülkelerin uyum ve entegrasyon politikalarının da olumsuz sonuçlar doğurmasına sebep olacaktır. Bununla ilgili olarak, İstanbul’da yaşayan 14 katılımcıdan 9’u, İzmir’de yaşayan 5 katılımcıdan ise 3’ü dolandırıcılık, emek sömürüsü ya da iş bulamama gibi durumlardan en az biriyle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların karşılaştığı bir diğer sorun olan ırkçılık da baş etmek zorunda kalarak kendilerini açıklama ihtiyacı hissettikleri bir problematiğe dönüşmüştür. Toplumsal dışlanma, katılımcılar üzerinde iki yapılmış etnik bir algı yaratmıştır. Dayanışma ağları oluşturabilen ve fırsatlara erişme imkânı tanıyan etnisite bir tür sosyal sermaye biçimi olmasına rağmen bazı durumlarda olumsuz bir kimlik algısı yatabilmektedir. Çoğunlukla göçmen sosyal sermayesinde ortak kültürel bellek ve “bizlik” duygusu bir dayanışma ağı yaratırken, Suriyeliler arasında bir tür negatif etiketlenmeye dönüşmüştür. Ana akım medya ve asılsız söylentilere karşı damgalanma korkusu yaşayan katılımcılar sürekli olarak “insan” oldukları vurgusunu yapmış ve birey olarak görülme istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların birçoğu diğer Suriyelilere güvenmediklerini ve “Suriyeli” olarak nitelendirilmekten rahatsız olduklarını ifade etmiştir. Bu düşüncelerde yaşadıkları bireysel deneyimlerin yanı sıra topluma iyi bir izlenim verme duygusunun ve Suriye’nin istihbarat örgütü olan El Muhaberat korkusunun etkili olduğu görülmektedir.

Negatif etiketlenme sebebiyle sınıf çatışması yaşayan Suriyelilerin eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde, düşük payı üniversite mezunlarının aldığı görülmektedir. Bir diğer ifadeyle Suriyeli olup da diğer Suriyelilerden rahatsız olduğunu belirten kesimin daha çok ortaokul-lise mezunları arasında olduğu gözlenmiştir. Üniversite mezunu 2 katılımcı bu rahatsızlığını dile getirirken, ortaokul ya da lise mezunu olan 5 katılımcı böyle bir rahatsızlıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun Suriyeliler arasında duygusal bir gerilime işaret ettiği söylenebilir. Şöyle ki, bir taraftan yakın çevrelerindeki Suriyelilerle yoğun bir dayanışma içine girerken diğer taraftan medya ya da diğer kanallardan duydukları olumsuz Suriyeli etiketinden dolayı kendilerini ayırttırmak ve Suriyeli olarak değil, birey olarak görülme istemektedirler.

Yerel halk tarafından kabul görmek isteyen ve “Suriyeli” etiketinden rahatsız olan katılımcılar, bir yandan da olumsuz algılanmanın yarattığı içe kapanarak etnik bir topluluğa dönüşme eğilimi sergilemektedirler. Böylece bir yandan yerel halkın alışkanlarını benimsemeye çalışırken diğer yandan ait oldukları norm ve değerleri korumaya çalışmaktadırlar. Suriyeli dükkanlarından alışveriş yapmak, Suriyeli etkinlikleri düzenlemek gibi hareketlerle güçlü ağlarla örölmüş etnik bir ekonomik ve sosyolojik alan yaratmaktadırlar.

Göçmen eğitiminde ve sosyal yaşamında bir diğer konu, hedef ölkedeki dil problemidir. Göçmenlerin anadilde eğitim almasının eğitimde başarı sağlayan bir faktör olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra göçmenlerin iki dilli olma zorunluluğu akademik performanslarını artırırken, gündelik hayata tutunma mekanizmalarını ve iş bulmalarını da güçlendiren bir sosyal sermayeye dönüşür (Stanton-Salazar ve Dornbusch, 1995). Tüm katılımcıların buna paralel olarak Türkçe öğrenmiş olmanın hayatlarını kolaylaştırdığını belirttiği görülür.

Güven

Güven düzeyi, sosyal sermayeyi ölçme ve geliştirmedeki başlıca araçlardan biridir. Bireylerin aileye, topluma ve devlete olan güvenleri toplumsal yaşamın en önemli unsurlarındandır. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerle yapılan görüşmelerde, göçten sonra özellikle aile yaşamında bir özgürleşme ve aile üyeleri arasında gelişen bağılıklar gözlenmiştir. Katılımcılardan 16’sının aileye güveni yüksekken 3’ünün aileye güveni düşük olarak belirlenmiştir. Aile içinde bağılılık ve güvenin artmasıyla birlikte kadınların özgürleştiği ve sosyal yaşamda aktif oldukları gözlenmiştir.

Aileye olan yüksek güvene karşın, Suriye’de yaşananlar ve yabancılık duygusu katılımcıların toplum karşısında tedirgin ve güvensiz hissetmelerine yol açmıştır. Toplam 19 katılımcıdan 16’sı topluma güvenmediklerini belirtmişlerdir.

Elias ve Scotson (1994) bir topluma sonradan dâhil olan, dışarıdan gelen grubun yerel halkın gözünde yabancı ve bir tür işgalci olarak görüldüğünü belirtmiştir. Sonradan gelen yabancıya yer açmak ve bir arada yaşamak zorunda kalan yerleşikler, hâkim oldukları düzenin değişeceği gerilimiyle her türlü farklılığı abartarak yabancıyı dışlamakta ve bir tür direnme sergilemektedirler. Önyargısı yüksek gruplarda yabancıyla olan farklılık ne kadar artarsa yabancıya

karşı gerilim de o kadar artar. Katılımcıların topluma olan güvensizliklerinin temelinde yaşadıkları bu tür gerilimlerin bulunduğu gözlenmiştir.

Diğer yandan topluma olan güvensizliğin kaynaklarını devlet karşısındaki güvensizlikte bulmak mümkündür. Sürekli değişen kararlar ve güvencesizlik, katılımcıların gündelik yaşamlarını geleceğe dair belirsizlik ve korku içinde sürdürmelerine yol açmıştır. 19 katılımcıdan 14'ü devlete olan güven düzeylerinin düşük olduğunu belirtmiştir. Devlete olan güvensizlik sosyal ve ekonomik birçok problemi beraberinde getirerek toplumsal düzende kırılmalar yaratabilir. Kişilerin vatandaş olup olmamalarından bağımsız olarak yaşadıkları toplumda güvende hissetmeleri belirsizlikleri engelleyerek geleceğe umutla bakmalarını sağlar. Bu durum, suç oranlarını düşürebileceği gibi, toplumsal refahı da dolaylı olarak artırır. Bu nedenle bir toplumda devlete olan güvenin yüksek olması oldukça önemlidir.

Sonuçta, başkalarıyla etkileşimin eksik olduğu ya da politik ve ekonomik sebeplerle eksik bırakıldığı durumlarda bireyler öngörülebilir olarak görmedikleri diğer kişilere karşı güvenmeme eğilimindedirler ve parçası oldukları gruba göre hareket ederler (Zucker, 1986). Bu eğilim kırılmadığı sürece toplumsal huzurun sağlanması da engellenmiş olur. Örneğin İnce (2018), Şanlıurfa'daki Suriyelilerin mekânsal yoğunlaşmasına yönelik araştırmada, sosyal ilişki ağlarının dolayısıyla güvenin yaşanacak bölge seçimindeki etkisini vurgular. Çalışma kapsamındaki Suriyelilerin Suriye savaşı öncesinden veya sonradan sahip oldukları ağların bulunduğu yerlerde konumlandıklarını ve bu yerlerde yoğunlaşmalar yaşandığını belirtmiştir. Dolayısıyla güvensiz bir ortamda gruplaşmalar artabilir ve radikalleşmeler ortaya çıkabilir.

Hedefte Geçim Desteği Olarak Sosyal Sermaye

Uyum sürecindeki önemli bir diğer konu istihdamdır. Örneğin bir göçmenin üniversite diploması gittiği ülkede tanınmayabilir. Bu durum göçmenin kendi mesleğinden daha düşük pozisyonlarda işler yapmasıyla sonuçlanabilir. Birçok göçmen bu durumla karşı karşıya gelmektedir. Bu da nitelikli göçmenlerin vasıfsız işlerde ve çoğu zaman asgari ücretin altında maaşlarla çalışmasına sebep olmaktadır. Bu durumun benzer örnekleri görüşme yapılan Suriyeliler arasında da görülmüştür.

İşgücüne Katılım

Katılımcıların çoğunluğu çalışma izni ve diploma denkliği konularında sorunlar yaşamaktadır. Çalıştırıldıkları işyerlerinin çalışma iznine başvurmayı reddetmesi ya da Suriye’de aldıkları diplomanın Türkiye’de geçerli sayılmaması gibi problemler çalışma koşullarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum çalışmak zorunda olan katılımcıların farklı mesleklere geçiş yapması ya da güvencesiz ve enformel sektörlerde istihdam edilmeleriyle sonuçlanmıştır. Çalışma izninin zor ve uzun bir süreci gerektirmesi ya da süreli olması çalışmak isteyen katılımcılar için problem haline gelmiştir.

Eğitim düzeyi düşük olan ve diploma sorunu yaşamayan katılımcıların da ucuz işgücü olarak enformel sektörlerde çalıştıkları görülmüştür. Söz konusu grup, çalıştıkları yerleri çoğunlukla sokaklarda dolanarak ya da aynı yerde çalışan bir tanıdıkları aracılığıyla bulmuştur. Katılımcıların böylesi işyerlerinde uzun mesai saatleri ve zor koşullar altında çalıştıkları gözlenmiştir. Buna rağmen, katılımcılar bir şükür içinde, yaşadıkları durumu kabullenmiş haldedirler. Bu durum emek sömürsüne yönelik işleyen kapitalizmin çarklarını sağlamlaştırır niteliktedir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016).

Katılımcılardan 8’i asgari ücretin altında bir gelire sahipken, asgari ücret alan 4 kişi, geliri olmayan 4 kişi ve asgari ücretin üstünde geliri olan 3 kişi bulunmaktadır. Burada dikkat çeken konu yine cinsiyet ayrımında ortaya çıkmaktadır. Asgari ücretin üzerinde aylık geliri olan kadın ve geliri olmayan erkek katılımcı bulunmadığı görülmüştür. Kadınlar arasında asgari ücretin üstünde aylık kazancı, erkekler arasında ise herhangi bir geliri olmayan katılımcı bulunmamaktadır.

İstihdam olanakları ele alındığında ise; sosyal sermayenin katılımcıların iş bulma potansiyelini artırdığı görülmektedir. Bu anlamda sosyal sermaye katılımcıların istihdamında beşerî sermaye ve finansal kaynakların etkisi kadar belirleyici olabilmektedir. Katılımcılardan altısı çalıştıkları işleri bir tanıdık aracılığıyla, ikisi kendi çabasıyla bulduğunu belirtmiştir. Bunun yanında katılımcılardan 11’i herhangi bir işte çalışmamakta ve iş aramaktadır.

Sivil Toplum Üyeliği

Göç sürecinde sivil toplumun önemli bir yeri vardır. Sivil toplum örgütlerinin devlet ile toplum arasındaki aracılık rolü, katılımcılar özelinde olumlu eleştiriler

sahnelemektedir. Mülteci statüsünde olmadıkları için katılımcıların birçok imkâna erişmesi zor ve kısıtlıdır. Sosyal yardımlara ulaşmak, kamusal bilgi edinmek ya da çalışma fırsatlarına erişebilmek katılımcılar için oldukça zor gözükmektedir. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları katılımcıların bilgiye erişim ve toplumsal uyum konularında ciddi oranda destek aldıkları bir mekanizmadır.

Çalışma kapsamında görüşme gerçekleştirilen katılımcılardan 9'unun Suriyelilerin kurduğu dayanışma dernekleri ya da ulusal ve uluslararası çeşitli faaliyetler yürüten sivil toplum kuruluşlarına üyelikleri bulunmaktadır. Bu gibi üyeliklerin, doğru bilgiye erişim sağladığı bilinmektedir. Suriyelilerin yaşadığı zorlu durumları iyileştirme konusunda sivil toplum örgütleri başarılı sonuçlara ulaşmıştır. Bu kuruluşların dinamik yapısı, bilgiye erişim ve ağ oluşturma konularında katılımcılara destek sağlamıştır. STK üyesi olmanın katılımcılar için iş bulma olanağı sağladığı da görülmüştür.

Bir diğer konu olarak, sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumu cinsiyet temelinde ele alındığında yine eşitsiz bir dağılım olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasındaki 9 kadından 6'sı bir sivil toplum kuruluşuna üyeyken 10 erkekte 3'ünün üyeliği bulunmaktadır. Bu durum bir anlamda, kadınların topluma daha kolay uyum sağlayarak iletişim kanallarını güçlendirebileceği anlamına gelebilmektedir.

Sivil toplum üyeliklerinin katılımcıların yaşamında belirgin derecede fark yarattığı söylenebilir. Sivil toplum kuruluşlarının yapılan yardımların ulaştırılması ve uygulanması açısından daha hızlı ve aktif oldukları düşünülmektedir (Özdemir vd., 2009). Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşları yoksullukla mücadele konusunda önem taşımaktadır. Bireyin kendi çevresinden ya da sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kazandığı maddi desteklerle hayatını sürdürmesi, geçim olanaklarını iyileştiren bir durum olarak görülmektedir.

Özetle, katılımcıların sahip olduğu ağların hedef, konaklama ve istihdam olanakları için birincil düzeyde olduğu söylenebilir. Göç kararı ve sonrasında sosyal sermayeye olan güven, oluşacak maliyetlerin en aza indirilmesi ve getirilerin maksimize edilmesi konusunda katılımcılara yardımcı olmuştur. Katılımcılar, hedefteki varış noktasında hayat kurabilmek için gerekli olan iş bulma ve iş bulana kadar kalacak bir yer ayarlama süreçlerinde sosyal sermayelerinden destek almışlardır. Güvene dayalı ilişkiler ve sivil toplum üyeliklerinin katılımcıların hayatında pozitif etkilere sahip olduğu görülmüştür.

Dolayısıyla sosyal sermayesi olan bir göçmenin olmayana kıyasla geçim şartlarını iyileştirebildiğini ve sosyal sermayenin hedef seçiminde birincil düzeyde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada sosyal sermayenin göç sürecinde etkili olduğu varsayımı incelenmiştir. Bu bağlamda sosyal sermayenin göç hareketlerindeki etkisi ve buna ilişkin olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sosyal ağlarında güvene dayalı ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu tespitler, sosyal sermaye ve göç literatürüyle uyumlu olmakla birlikte Türkiye özelinde bu ilişkiyi geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler üzerinden inceleyen benzer bir çalışma bulunmamaktadır.

Uygulamada eğitim, etnik köken, sınıfsal özellikler, güven düzeyi, işgücü ve sivil toplum bağlamında incelemeler yapılarak belli bir odak noktası yaratılmaya çalışılmıştır. Bunlara göre katılımcıların sosyal sermayeye erişimleri, sosyal sermayeyi varış noktasını belirlemede ne şekilde kullandıkları ve varış noktasında bir geçim aracı olarak kullanıp kullanmadıkları araştırılmıştır. İzmir ve İstanbul'da yapılan görüşmelerde katılımcı profili; geçici koruma kapsamındaki Suriyeli üniversite öğrencisi, üniversite mezunu, yüksek lisans öğrencisi, lise ve ortaokul mezunu ile hiç eğitim görmemiş kadın ve erkeklerden oluşmaktadır.

Sosyal sermayenin göç sürecinde önemli bir kaynak olarak görüldüğü, bir geçim stratejisi olarak kullanıldığı ve diğer sermaye türlerinin yerini alabildiği bilinmektedir. Bulgular kapsamında, katılımcıların hem göç sürecinde hem de varış bölgesinde sosyal sermayeyi bilgi edinme ve geçim aracı olarak kullandığı belirlenmiştir. Literatürde belirtildiği gibi; sosyal sermayenin bireyin oluşturduğu ağlar yoluyla güven ve yardım düzeylerini etkilediği (Boyd ve Ellison, 2007), böylece dayanışma ve karşılıklılık beklentisini yükselterek (Faist, 2000), göç kararından hedefteki yaşam stratejilerine kadar (Tilly, 1990) belirleyici bir etkisi olduğu görülmüştür. Katılımcılar göç kararında, hedef ülke belirlemede ve hedef ülkedeki geçim stratejilerinde sosyal sermayeden destek almışlardır.

Güçlü bağlantılara sahip katılımcıların, ekonomik durumları ya da eğitim düzeyleri fark etmeksizin, gündelik yaşama tutunma ve sivil katılım konusunda daha aktif oldukları gözlenmiştir. Bu durum, geçici koruma kapsamındaki

Suriyelilerin sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının hükümet mekanizmalarından çok, kişisel bağlantılara dayandığını göstermektedir. Katılımcıların birçoğunun devlete karşı büyük bir güvensizlik içinde olmaları da bu durumu destekler niteliktedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu sürekli değişen siyasi kararlar ve hukuksal düzenlemeler sebebiyle devlete güvenmediklerini ifade etmiştir. Katılımcılar ayrıca toplum karşısında da güvende hissetmediklerini ve topluma güvenmediklerini belirtmişlerdir. Toplum karşısındaki güvensizliğin de katılımcıların içinde buldukları politik ortamdan ve literatürde de belirtildiği gibi, medya aracılığıyla desteklenen (Alp, 2018) ırkçı söylemlerin artışıyla kaynaklandığı gözlenmiştir.

Yabancı karşıtlığı, katılımcıların kendi içlerinde ayrışmalarına ve sınıfsal sorunlar yaşamalarına sebep olmuştur. Katılımcılar kimi zaman bazı Suriyelilerden rahatsız olduklarını, gerçekleştirdikleri olumsuz davranışlarla tüm Suriyelilerin kötü bir şekilde algılanmalarına sebep olduklarını belirtmişlerdir. Sıklıkla yapılan vurgulardan biri “Suriyeli” etiketiyle damgalanmış olmanın verdiği huzursuzluk yönünde olmuştur. Katılımcılar “Suriyeli” olarak değil, kendi kişilikleriyle yargılanmak ve yalnızca insan olarak görülme istediklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda damgalanma konusu önemli görülmekte ve ayrı bir çalışmayı gerektirdiği düşünülmektedir.

Katılımcıların en güvendiği kurumun aileleri olduğu belirlenmiştir. Bu durumda dikkat çeken bir tespit; aileye güvenin artmasıyla birlikte özgürlüklerin de artmış olduğunu belirtmeleridir. Özellikle kadınların Suriye’deki yaşamlarına kıyasla daha aktif oldukları gözlenmiştir. Bu sonucun göçün kadınlaşmasıyla ilişkili olarak, kadınların üzerine binen ekonomik yükten kaynaklandığı düşünülmektedir. Buna karşılık kadınların kamusal alana katılımları önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların birçok haktan yoksun olması, hayatta kalabilmek için kendi geliştirdikleri bireysel ve etnik destek mekanizmalarına başvurmalarına sebep olmuştur. Böylesi mekanizmaların geliştirilmesi ise çoğunlukla akraba ve arkadaşlar aracılığıyla elde edilen bilgi ya da sivil toplum kuruluşlarına üyelik yoluyla sağlanan ağlar sayesinde mümkün kılınmıştır. Akraba ve arkadaşlık ağları göç kararından varış noktalarında kurulacak yaşama kadar her alanda belirleyici olmuştur. Katılımcıların mekânsal bir mecburiyet içinde kalarak; yüksek kira oranları, işsizlik, çalışma izni ve eğitim sorunları gibi sebeplerle birden fazla ülke ya da şehir değiştirmeleri de kurdukları bu ağlar sayesinde

daha işler bir hale gelmiştir. Göç kararını verirken mutlaka kendilerinden önce giden bir göçmenle bağlantıya geçmiş ya da gittikten sonra Suriye'den gelen birini aramışlardır. Bu aşamadan sonra, kendi yaşamlarını kurana kadar öncü göçmenin evinde kalmış veya onun sayesinde iş bulmuşlardır. Daha sonra aynı mekanizmayı kendilerinden sonra gelen göçmenler için sağlamışlardır. Kamusal bilgiye erişim, istihdam ve barınma olanakları için bir destek ve ağ oluşturmuşlardır. Tüm bunlar katılımcıların yoksul semtlerde ve çoğunlukla birbirlerine yakın yaşamlarına sebep olmuştur. Bu durum ise belli bölgelerde yoğunlaşmalar meydana getirmiştir. Bu yerlerde katılımcıların bir tür alt ekonomi oluşturarak, alışveriş faaliyetlerini Suriyeli dükkanlar aracılığıyla gerçekleştirmeye eğilimli oldukları görülmüştür.

Katılımcıların varış noktasında destek aldığı bir diğer ve belki de en önemli alanın sivil toplum yapısı olduğu gözlenmiştir. Sivil toplum üyeliği katılımcıların bilgi ve yardımlara erişimini artırırken, istihdam olanaklarını da iyileştirici etkiler sağlamıştır. Diploma denkliği, çalışma izni ve dil engeline maruz kalmalarına rağmen bir sivil toplum kuruluşuna üyesi olan katılımcıların daha katılımcı ve aktif oldukları görülmüştür. Burada kadın üyeliklerinin erkeklerinkinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca asgari ücretin üzerinde geliri olan bir kadının ve hiçbir geliri olmayan bir erkeğin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Genel duruma bakıldığında, Suriyelilerin önündeki dil, diploma denkliği ve çalışma izni gibi sorunların yanına, Türkiye ekonomisindeki sorunların eklendiği görülmektedir. Türkiye'nin hâlihazırda büyük bir problemi olan işsizlik, Suriyelilerin de işgücüne katılımlarını ve istihdamlarını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla kişilerin geçimlerini iyileştirmek veya sağlayabilmek amacıyla kayıt dışı alanlara itilmelerini, radikalleşmelerini ya da sömürüye maruz kalmalarını önleyebilmek önemlidir. Bu kapsamda, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla hükümetin Suriyeliler için ekonomik güçlenme ve istihdam konularında ek programlar hazırlaması önerilebilir. Söz konusu kişilerin sivil toplum kuruluşları ve daha önceki göçmenler tarafından kurulan dayanışma dernekleriyle etkileşimlerinin sıkı bir şekilde sağlanması, onlar için daha çok proje üretilmesi ve uygulanması, ayrıca girişimlerin desteklenmesi önemli adımlar olarak görülmektedir. Dil sorununu ortadan kaldırabilmek adına dil kurslarının yaygınlaştırılması ve diploma denkliği sorununu çözebilecek yöntemleri iyileştirmek de önemli çözümler olarak değerlendirilmektedir. Ek

olarak, çalışma izinlerinin işveren iradesinden çıkarılması ve kayıt dışılığın önüne geçebilmek için izin sürelerinin uzatılması da önemli bir gereklilik olarak görülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: K.A.G., O.M.; Veri Toplama: K.A.G.; Veri Analizi /Yorumlama: K.A.G.; Yazı Taslağı: K.A.G., O.M.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: K.A.G., O.M.; Son Onay ve Sorumluluk: K.A.G., O.M.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Authors Contributions: Conception/Design of study: K.A.G., O.M.; Data Acquisition K.A.G.; Data Analysis/Interpretation: K.A.G.; Drafting Manuscript K.A.G., O.M.; Critical Revision of Manuscript K.A.G., O.M.; Final Approval and Accountability: K.A.G., O.M.

Kaynakça/References

- Alp, H. (2018). Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı ve ötekileştirici söylemin yerel medyada yeniden üretilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(15), 22-37.
- Bankston, C. L. (2014). *Immigrant networks and social capital*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Bankston, C. L. & Zhou, M. (2006). Being well vs. doing well: Self-esteem and school performance among immigrant and nonimmigrant racial and ethnic groups. *International Migration Review*, 36(2), 389-415. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2002.tb00086.x>
- Boyd, D. M. & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer Mediated Communication*, 13(1), 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital, In Richardson, J. (Ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Westport, CT: Greenwood.
- Castles, S. & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. Uğur ve İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120. <https://doi.org/10.1086/228943>
- Coleman, J. S., Campbell, E., Hobson, C., McPartland, J., Mood, A. & Weinfeld, F. (1966). *Equality of educational opportunity study*. Washington, D.C.: United States Department of Health, Education, and Welfare.
- Davis, B., Stecklov, G. & Winters, P. (2002). Domestic and international migration from rural Mexico: Disaggregating the effects of network structure and composition. *Population Studies*, 56(3), 291-309. <https://doi.org/10.1080/00324720215936>
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, A. B. (2016). *Bizim müstakbel hep harap oldu: Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatı Antep-Kilis çevresi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Denzin, N. K. (1978). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. New York: McGraw-Hill.
- Elias, N. and Scotson, J. (1994). *The Established and the Outsiders: A Sociological Inquiry into Community Problems*, Sage Publications, London.
- Faist, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration*. Oxford: Oxford University.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar* (A. Gündoğan ve C. Nacar, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Fernandez-Kelly, M. (1995). Social and cultural capital in the urban ghetto, The Economic Sociology of Immigration. In Portes A. (Ed.), *Economic sociology of immigration, The: Essays on networks, ethnicity, and entrepreneurship* (ss. 213-247). New York: Russell Sage Foundation.

- Field, J. (2006). *Sosyal sermaye*. (B. Bilgen ve B. Şen, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fordham, S. (1996). *Blacked out: Dilemmas of race, identity, and success at capital high*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fukuyama, F. (2000). Social capital and civil society. *The international monetary fund, working paper No: 00/74*. <http://dx.doi.org/10.5089/9781451849585.001>
- Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7-20. <https://doi.org/10.1080/713701144>
- Garip, F. (2008). Social capital and migration: How do similar resources lead to divergent outcomes? *Demography*, 45(3), 591-617. <https://doi.org/10.1353/dem.0.0016>
- Glazer, N. & D. P. Moynihan. (1970). *Beyond the melting pot: The negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge: MIT Press.
- Hanifan, L. J. (1916). The rural school community centre. *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*, 67(9), 130-138. <https://doi.org/10.1177/000271621606700118>
- İnce, C. (2018). *Uluslararası göç bağlamında Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin mekansal yoğunlaşması*. Adıyaman: İksad Yayınları.
- Massey, D. S. & Zenteno, R. M. (1999). The dynamics of mass migration. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 96(9), 5328-5335. <https://doi.org/10.1073/pnas.96.9.5328>
- Maxwell, J. A. (2005). *Qualitative research design: An interactive approach* (2nd ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Turan, S. Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Näre, L., Walsh, K. & Baldassar, L. (2017). Ageing in transnational contexts: Transforming everyday practices and identities in later life. *Identities*, 24(5), 515-52. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2017.1346986>
- Orhan, O., & Gündoğar, S. S. (2015). *Effects of the Syrian refugees on Turkey* (ORSAM Report 195). Prepared in cooperation between ORSAM and TESEV. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- ORSAM, T. (2015). *Effects of the Syrian Refugees on Turkey*, No: 195. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Özdemir, S., Başel, H., ve Şenocak, H. (2009). "Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (56).
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pieterse, J. N. (2003). Social capital and migration: Beyond ethnic economies, *Ethnicities*, 3(1), 29-58. <https://doi.org/10.1177/1468796803003001785>

- Portes, A. & MacLeod, D. (1996). What shall i call myself? Hispanic identity formation in the second generation. *Ethnic and Racial Studies*, 19(3), 523-547. <https://doi.org/10.1080/01419870.1996.9993923>
- Putnam, R. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The American Prospect*, 4(3), 35-42.
- Rozek, C. S., Svoboda, R. C., Harackiewicz, J. M., Hulleman, C. S. & Hyde, J. S. (2017). Utility-value intervention with parents increases students stem preparation and career pursuit. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(5), 909-914. <https://doi.org/10.1073/pnas.1607386114>
- Stanton-Salazar, R. D. & Dornbusch, S. M. (1995). Social capital and the reproduction of inequality: Information networks among Mexican-origin high school students. *Sociology of Education*, 68(2), 116. <https://doi.org/10.2307/2112778>
- Steinberg, S. (2001). *The ethnic myth: Race, ethnicity and class in America*. Boston: Beacon Press.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü. (2017). *2016 Türkiye göç raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü Yayınları.
- Teachman, J. D., Paasch, K. & Carver, K. (1997). Social capital and the generation of human capital. *Social Forces*, 75(4), 1343. <https://doi.org/10.2307/2580674>
- Tilly, C. (1990). Transplanted networks. In V. Yans-McLaughlin (Ed), *Immigration reconsidered: History, sociology, and politics* (ss. 79-95). Oxford: Oxford University Press.
- White, M., J. & Glick J. E. (2000). Generation status, social capital, and the routes out of high school. *Sociological Forum*, 15(4), 671-691. <https://doi.org/10.1023/A:1007515100190>
- Yılmaz, G. (2008) Düş, umut, acı ve travmanın sentezi: Sermaye birikiminde göçmen emeği. *Toplum ve Hekim*, 3, 172-178.
- Zhou, Y. (1998). How do places matter? A comparative study of Chinese ethnic economies in Los Angeles and New York City. *Urban Geography*, 19(6), 531-553. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.19.6.531>
- Zhou, M. ve Bankston, C. (1998). *Growing up American: How Vietnamese children adapt to life in the United States*. New York: Russell Sage Foundation.
- Zhou, M. ve Portes, A. (1992). *Chinatown: The socioeconomic potential of an urban enclave*. Temple University Press, Philadelphia.
- Zhou, M. ve Kim, S. (2006). Community forces, social capital and educational achievement: The case of supplementary education in the Chinese and Korean immigrant communities. *Harvard Educational Review*, 76(1), 1-29. <https://doi.org/10.17763/haer.76.1.u08t548554882477>
- Zucker, L.G. (1986). "The Production of Trust: Institutional Sources of Economic Structure", *Research in Organizational Behavior*, No: 8, ss. 53-111. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_suriye_multeci_avrupa

